

fahs

Nr. 3/2022

Kulturhistorisk tidsskrift udgivet af Frederiksborg Amts historiske Samfund

Spændende arrangementer og det nye blad
fra Frederiksborg Amts historiske Samfund
gemmer sig i dette forsendelsesomslag

FAHS

Frederiksborg Amts
Historiske Samfund

fahs

Hellebæk Teglværk, maleri i privateje.

Teglværkshistorien i Nordsjælland

*Foredrag ved Jørgen G. Berthelsen, Teglværksmuseet, Nivaa
lørdag den 8. oktober kl. 14.00 i Kedelhuset, Fredensvej 12 b, Hillerød.
Pris 50 kr incl. kaffe og kage. Gratis for medlemmer*

Teglværksdriften kom til Nordsjælland i 1160'erne, hvor både Søborg Slot og Esrum Kloster tog den revolutionerende teknologi i brug. I de næste århundreder var det kun konger og kirken, der var aftagere af teglprodukterne. Men midt i 1800-tallet skete en eksplosiv vækst i antallet af små teglværker, hvoraf nogle blev store produktionsteglværker, mens andre måtte lukke, da den revolutionerende ringovn blev indført i 1860'erne og frem. Foredraget vil beskrive tegltekniologiens udvikling gennem 850 år, indtil Nordsjællands sidste teglværk »Pedershvile« blev lukket i 2021. Der vil blive vist billeder fra udvalgte teglværker i Nordsjælland fra denne periode, og demonstreret typiske teglprodukter fra hele perioden.

facebook

Som I sikkert ved, er foreningen på Facebook. Det har vi været et års tid og vi har næsten 800 følgere. Det er rigtig flot. Nogle af Jer vil sikkert tænke: Facebook er ikke noget for mig. Men FAHS' gruppe er meget seriøs. Ingen reklamer eller andet lignende. Og vi er sikre på, at det er noget for mange af FAHS' medlemmer.

Her kan man nemlig få meget at vide om mange forskellige steder i Nordsjælland. Det er Kirsten Sommer, der står som ansvarlig for FB-gruppen, men alle kan bidrage med oplysninger, historier og kommentarer til det, der bliver lagt ud.

Indenfor den sidste måned har der f.eks. været omtale/artikler om gården Sophienborg ved Hillerød, Havartigaarden i Øverød, Færgen Djursland, Hundested-Grenaa og »Fredensborg-husene«. Altså ret varieret både tidsmæssigt og geografisk.

fahs

Nr. 3/2022

Kulturhistorisk tidsskrift udgivet af Frederiksborg Amts historiske Samfund

FAHS

Frederiksborg Amts
Historiske Samfund

Medlemsblad for Frederiksborg Amts
Historiske Samfund. ISSN-nr: 0906-5644

Tilrettelæggelse:

Lars Bjørn Madsen (ansvh. redaktør)
Layout: Lars Bjørn Madsen
Trykkeri: Toptryk Grafisk ApS, Gråsten
FAHS udkommer 4 gange årligt.
Artikler sendes til redaktøren,
kilama@stofanet.dk.

Bestyrelsen:

Margrethe Krogh (formand)
Eva Tønnesen (næstformand)
Henrik Bachmann (kasserer)
Lene Falster (sekretær)
Kirsten Sommer
Lars Bjørn Madsen
Lone Hvass
Kjartan Langsted

Kontakt til foreningen:

post@fahs.dk
Margrethe Krogh:
tlf. 3011 7232
Mail: formanden@fahs.dk

Vedr. medlemskab:

Se hjemmesiden eller kontakt Henrik
Bachmann kasserer@fahs.dk
På www.fahs.dk finder man bl.a.
opdaterede oplysninger om udflugter og
foredrag. Følg også foreningens side på
Facebook med nye artikler og billeder.

Forsidebillede:

*Fiskerhusene i Humlebæk set fra »Lyst-
huus Mark« ved kystskrænten. Læs mere
side 7. Udsnit af maleri af Nordahl Grove
1856. Privateje.*

*Fotografiet på denne side: Rækken af
huse på Gl. Strandvej i Humlebæk. Fot:
Lars Bjørn Madsen juli 2022.*

Det helstøbte kulturmiljø

Gammel Strandvej i Humlebæk udmærker sig ved rækken af velplejede stråtekte huse med storslået udsigt over Øresund. De små haver ud mod vejen beskyttes af lave, hvidmalede stakitværker, og rækken af flagstænger, hvorfra der flittigt flages, er et herligt vidnesbyrd om fælles inspiration. Her er tale om et helstøbt kulturmiljø, som beboerne omhyggeligt passer og plejer. Her kunne ingen husejer finde på at udskifte stråtaget med sortglacerede tegl eller erstatte stakitværket med et kinesisk byggemarkedshegn. Ikke kun fordi man næppe har tilladelse til dette, men fordi dette helstøbte kulturmiljø er så stor en glæde for såvel beboere, som de vejfarende. Og det har det i grunden altid været. Se blot Nordahl Groves maleri på forsiden af dette nummer. Tænk om man kunne udvælge nogle af de snart sjældent velbevarede landsbyer her i Kongernes Nordsjælland og gøre Humlebæk kunsten efter. At man med en bevarende lokalplan og ikke mindst med bistand fra det lokale kulturhistoriske museum kunne fortælle landsbyens grundejere om deres ejendommens oftest spændende kulturhistorie, og dermed inspirere dem til at værne om de værdier, der allerede er, og restaurere det ødelagte nænsomt. I alt for mange af vore relativt velbevarede landsbyer - eksempelvis Borsholm, Grønholt, Kirkelte, Søborg og Karlebo - har utvivlsomt velmenende, men historieløse grundejere lavet carporte af fremmede materialer med betonflisebelagte indkørsler, sat byggemarkedshegn om den mestendels ryddede haver, og alt for ofte udskiftet stråtaget eller det røde tegltag med sort belægning, og ikke mindst sat nye præfabrikerede vinduer og døre i huset. Alt dette bryder det helstøbte, maleriske kulturmiljø. Hvis landsbykulturen med historiebeviste grundejere kunne komme til at gro indefra og ud, som i Humlebæk, så har vi virkelig en turistattraktion. **LBM**

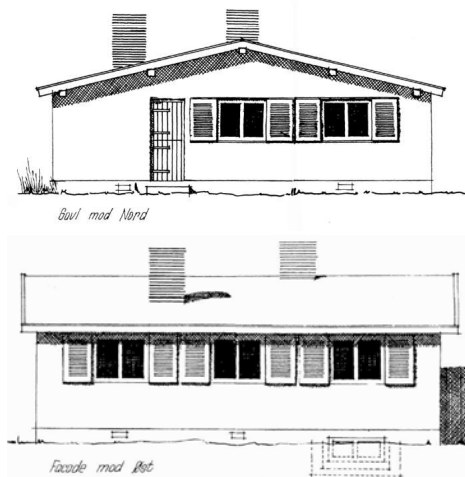
Et sommerhus fortæller

Af Kjartan Langsted

I december for snart 8 år siden besluttede jeg mig for at købe et sommerhus i Asserbo. Jeg var blevet lidt forelsket i området efter et par dage at havde overnattet i Melbylejren i forbindelse med en arkæologisk uddannelsesudgravning i den tilsandede landsby Torup i Tisvilde Hegn. Melbylejren lå jo utroligt naturskønt, og man vadede jo nærmeste ud i naturen med det store Melby Overdrev lige foran, og langt ude lå klitterne og havet.

Direktør A. Henckels Hus i Asserbo.

Så da jeg gennemgik den lang salgsliste med sommerhuse i Asserbo-området, var der især ét sommerhus som opfyldte mange af de behov, jeg havde: det var til at købe, der var mulighed for at prøve at arbejde lidt med sine hænder, og det lå lige præcis hvor det skulle, nemlig ud til Asserbo plantage på den nordlige side af Nyvej, og ikke langt fra Melbylejren.

Efter en fremvisning viste det sig at der var flere forhold, der gjorde dette sommerhus anderledes end de normale sortmalede træsommerhuse i Asserbo: huset gemte nemlig på en fortælling, som faktisk var stærkt medvirkende til, at jeg købte det.

Som sommerhuset i dag står, har det ikke forandret sig meget, siden det blev opført i 1945. Mange sommerhuse har fået tilbygninger på tilbygninger, med det har dette ikke. Det blev tegnet af Poul Eiberg, hvis tegning ses til venstre, og blev opført i mursten med noget så eksotisk som kælder. Så med sine godt 70 m² inklusive skure, har det i 1945 bestemt ikke været et helt lille sommerhus, og det var nu heller ikke hvem som helst, der opførte det, men derimod en direktør ved navn Aage Henckel.

Sådan kunne historien om mit sommerhus nemt være afsluttet, men så let skal læseren ikke slippe! For det indeholder på mange måder en helt lille »true crime«-fortælling, som jeg gennem årene har forsøgt at opklare. Jeg er

Kort over cykelturen som de fire korte. A. Karsmoselejeren, B. Kattegat (om det var her de svømmende fra er gåetværk), C. Kantarelvvej nr. 1 og D. Pottemagerhuset.

ikke historiker og har aldrig været nede i de arkiver, der løfter denne historie op på et mere sandfærdig niveau. Så jeg håber du, kære læser, kan bære over med mig og min ydmyge baggrund som arkæolog.

Sommerhuset brænder

Hele fortællingen begynder den 2. september 1944. Fire unge mænd havde været nede og bade uden for Melbylejren, og på vejen hjem cyklede de forbi to sommerhuse. Med sig havde de flasker med brændbar væske, som de brugte til at antænde sommerhuse. Der var dels tale om direktør Møllers sommerhus »Pottemagerhuset« på Møllevangsvej og dels om det sommerhus, jeg siden kom til at købe. For der var en grund til, at mit sommerhus blev opført i 1945.

De fire unge var Mogens og Erik Renholt, Octavius Norren og Viktor Regelow der før svømmeturen havde opholdt sig i Schalburgkorpsets »uddannelsescenter« i Karsmoselejeren, som lå syd for Sandkroen i Asserbo (se kort).

Da jeg overtog sommerhuset, modtog jeg også en kasse med diverse papirer, som var overleveret fra de tidligere ejere; heri også en notits fra 1960, hvor

Henckel har noteret følgende:

»Huset nedbrændt til grunden 2.9.1944. Ilden påsat af medlemmer af HIPO. 27.9.1946 modtog jeg brev fra Vestre Fængsel fra Erik Renholt lydende: Da jeg som politisk arrestant den 15. september modtog mit anklageskrift, så jeg til min forundring, at jeg, for to år siden, har været med til at sætte ild på Deres sommerhus i Asserbo. Jeg beder Dem forstå, at jeg ingen anelse havde om, at det var Deres hus, der blev sat ild på, da jeg i så fald ville have gjort, hvad der stod i min magt for at have fået min chef til at forandre sine planer»

Af dette kunne det lyde lidt som handlingen var en tilfældighed og samtidigt havde ramt de forkerte.

Tiden op til brandene

Begivenhederne den 2. september 1944 må overordnet ses som en del af den terror, som modstandsbevægelsen og HIPO udførte mod hinanden, og som i Asserbo fik helt sit eget udtryk. Det hele begynder med brandstiftelsen af et sommerhus tilhørende løjtnant i Schalburgkorpset, Banner-Jansen, den 3. august 1944. Herefter følger en række brandstiftelser som det fremgår af de sager, som Helsingørsk brandstation rykkede ud til i 1944 (Zone-Redningskorpset), og hvor de kunne påvises at have været påsat.

Fra den 2. september til den 21. oktober var der ikke mindre end syv påsatte brande. Vi kan også følge begivenhederne: den 2. september var det HIPO, den

7. september må det have været modstandsbevægelsen, da Asserbohus på det tidspunkt var besat af tyskerne. Hvem, der har stået bag branden den 8. og 21. oktober er usikkert.

Igen underbygges det, at sommerhuset på Kantarelvvej 1 havde været udsat for en tilfældig terrorhandling.

Men havde det nu også det? Var der mere i valget af Kantarelvvej 1 end blot det at hævne Banner-Jansens nedbrændte sommerhus? For at svare på dette spørgsmål skal vi en tur til Østerbro.

Riffelsyndikatet i Frihavnen efter BOFA's bombing i juni 1944. Nationalmuseet.

02 09	Asserbo, Nyvej	Sommerhus nedbrændt, påsat
02 09	Asserbo, Møllevangsv.	Pottemagerhuset nedbrændt, påsat, Frs assisterede
07 09	Asserbo, Møllevangsv.	Sommerhuset Granliden nedbrændt, påsat
07 09	Asserbo, "Museet" ved Hotel Asserbohus	"Museet" udbrændt, påsat, Hel+Frs+Frederiksværk BV mødte
08 10	Asserbo	Ild i brændeskur, påsat
08 10	Asserbo, Møllevang	Ild i 4 høstakke og en halmstak, påsat
21 10	Asserbo	Ild i hus på Onkel Peters Vej, påsat

Maskingeværer for Meny

Det er nok ikke lige til at se det, når man står i vinafdelingen i Meny i Nordhavn og overvejer om det ikke er lige overkanten at give 800 kr for en flaske, at der ikke altid har ligget en Meny her. I 1944 så tingene imidlertid lidt anderledes ud. Her var det ikke Meny med sine fristende vine og alskens andre sager på hylder, men derimod en helt, helt anden virksomhed med maskingeværer på hylderne! Det var nemlig stedet for Danmarks største våbenfabrik under 2. Verdenskrig: Dansk Rekyrlrifel Syndikat. Her blev ikke alene de berømte Madsens maskingeværer produceret, men også maskinkanoner som blev medtaget på de tyske Messerschmitt jagerfly. Fabrikker, der producerede våben til tyskerne var logisk nok

et mål for modstandsbevægelsen. Ad flere omgang forsøgte man at få fabrikken saboteret. Det lykkes dog først den 22. juni 1944, hvor en af krigens største sabotageaktioner blev udført af modstandsgruppen BOPA.

Kort efter sabotagen blev fabrikken planlagt genopført ved medvirken af arkitekt Poul Eiberg. Altså selvsamme arkitekt, der tegnede sommerhuset på Kantarelvvej nr. 1. Det er nu ikke en tilfældighed, for direktør Henckel der lod sommerhuset opføre, var også den kommercielle direktør for Syndikatet. Med andre ord havde Henckel oplevet det noget absurde, at hans arbejdsplads den 22. juni 1944 var blevet sprængt i luften af BOPA, og at hans sommerhus tre måneder senere tilfældigvis bliver saboteret af HIPO.

Man kan ikke lade være med at tænke på, om det nu også var helt så tilfældigt. Kunne der være en grund til at Henckels sommerhus blev sat i brand den 2. september 1944?

De fire brandstiftere

For at kunne forstå et muligt motiv bag brandstiftelsen den 2. september 1944, skal vi se lidt på deltagerne.

Aage Henckel (1876-1971) blev i 1917 kommerciel direktør i Dansk Industri Syndikat og i 1946 enedirektør. Fotografi: Det Kgl. Bibliotek.

Viktor Regelov Jensen: Han var på tidspunktet for brandstiftelsen formentlig lejrkommandant i Karseselejren; han blev senere i løbet af krigen medlem af Brøndumbanden og fik tilnavnet »den onde bager«.

Octavius Norren: I 1943 blev han en del af Frikorps Danmark og fik rang af SS-obersturmführer, og kun 17 dage efter brandstiftelsen på Kantarelvej var han med i overfaldet på de danske politistationer, hvor han ledede aktionen imod Ballerup politi. Efter nytår 1944/1945 overtog han kommandoen over de uniformerede HIPO'er fra Mogens Renholt.

Mogens Otto Renholt: Mogens Renholt var i marts 1943 blevet næstkommanderende i ET og senere i HIPO, og det var ham, der stod bag aktionen på Kantarelvej. Med sit arbejde i Schalburgkorpsets efterretningstjeneste (ET) må han have været godt underrettet om modstandsbevægelsens handlinger. Han blev likvideret den 7. marts 1945, da han forlod Gentofte sygehus med sin hustru.

Erik Peder Renholt: Var lillebroder til Mogens Renholt og medlem af HIPO. Ved broderens død reagerede han på følgende måde: »Han, der er knyttet til Korpset som almindelig Hipomand, rev under Eder og Forbandelser sine Epauletter af Skuldrene i Vagtstuen, greb sin Maskinpistol og styrtede ud paa Gaden, hvor han affyrede Vaabnet til højre og venstre. Efter en voldsom Kamp med sine Kammerater, der var løbet efter ham, blev han omsider

overmandet, belagt med Spændetroje og anbragt i en Celle. Han er nu løsladt med Orlov på ubestemt Tid«. (information nr. 447 4. april 1945).

Udover Erik Renholt, må det siges at denne gruppe var blandt de ledende i det, der skulle komme til at hedde HIPO, og bestemt ikke en gruppe, man ønskende at komme på kant med.

Et motiv

Hvis ikke det var tale om et tilfældigt hus, der blev sat i ild til som hævn for Banner-Jansens sommerhus, hvad var så grunden til brandattentatet på Kantarelvej?

Efter sabotagen af Dansk Rekyrlrifel Syndikat, var produktionen delvist oppe at køre igen i løbet af efteråret 1944. For at afværge et nyt angreb, tog en højtstående funktionær fra Dansk Industri Syndikat kontakt til BOPA. Han meddelte, at virksomheden var villig til at give sabotørerne våben, hvis de modsat lovede ikke at sabotere Syndikatet yderligere. BOPA mangle-

de konstant våben og tog imod tilbudet. Men våbenfabrikken holdt ifølge modstandsorganisationen ikke ord, og afleverede først 72 maskinpistoler efter voldsomme trusler fra sabotørernes side.

Det er nærliggende heri at se grunden til det nedbrændte sommerhus, for med de forbindelser, som Mogens Reinholdt har haft, kan han meget vel have været underrettet om de »handler«, der blev gjort imellem Dansk Industri Syndikat og BOPA, og dermed har vi også et motiv for brandstiftelsen af Henckels sommerhus.

Mogens Reinholdt ønskede at sende et meget håndgribeligt signal om, at han vidste, hvad der foregik, og han til enhver tid kunne ramme Henckel, hvis »handlen« forsatte.

Om det virkelig var sådan, får vi nok aldrig at vide.

Efterspil

Da Henckel fredag den 27. september 1946 modtog brevet fra Erik Reinholdt, var krigen langt borte. Måske har

han taget brevet med op i det nyopførte sommerhus med køleskab og alle livets fornødenheder. Han kunne hertil nyde, at hans sommerhusgrund var blevet væsentligt større, da han havde opkøbt naboejendommen, som han skriver i de dokumenter, der blev overgivet mig om sommerhuset:

»Efter besættelsens ophør i 1945, blev der vedtaget en lov om konfiskation af tysk og japansk ejendom i Danmark. Naboejendommen matr. Nr. 10 ax tilhørte en tysk undersåt, direktør Körner. I august 1946 købte jeg ejendommen«. Efter krigen kom Dansk Industri Syndikat til at betale en større bøde for deres samhandel med tyskerne, men direktør Henckel og ejeren af Dansk Industri Syndikat, A.P. Møller blev aldrig retsfulgt. Hurtigt viste der sig nye muligheder, for som det fornyligt er kommet frem, har Henckel formentligt stået for salget af mere end 106.000 maskinpistoler til Western Arms Corporation, der leverede våben til den lidt mere beskidte del af CIA's virke.

Det var historien om mit sommerhus.

Reckes husrækker

af Lars Bjørn Madsen

De fleste kender utvivlsomt den karakteristiske række af ensartede stråtede huse umiddelbart nordøst for Humlebæk Havn, og som ses på forsidebilledet i form af et maleri af Nordahl Grove fra 1856. Takket være en fredningskendelse i 1943 står huse- ne ganske godt bevaret den dag i dag, og man fornemmer, at beboerne stedse kerer sig om stedets enestående kulturmiljø.

Husene er opført i forbindelse med anlægget af havnen, som påbegyndtes i 1810 sy

for Krogerups »Lysthuus Mark«, og hvis historie er fint og fagligt lodigt beskrevet af Asger Schmelling i hans bog om Humlebæk Fiskerleje.

Havneprojektet krævede, at de bindingsværkshuse, der lå nede ved bækkenes udløb i Sundet, og som ses på kortudsnittet (1778) side 8, blev nedtaget for at blive flyttet til den nuværende placering langs Gl. Strandvej nordøst for de fire huse, der allerede stod her. Havneprojektet var tegnet af

Diedrich von der Recke, der ikke mindst er kendt for anlægget af Esum Kanal i 1803 til brug for brændetransporten mellem Esum Sø og udskibningsstedet ved Dronningmølle, og han havde på et kort over Humlebæk anvist »Bygge- og Haugepladser til de flyttende Huuse«.

Faktisk minder denne tidlige form for byplanarbejde om Reckes aldrig realiserede plan for lignende boliger i en af Gribskovs stutterivange, netop i forbindelse med anlægget af Esum Kanal, og som ses på kortet øverst. Huse på rad og række, netop som det er tilfældet for husene i Humlebæk. Ganske interessant! Husrækken er på kortet angivet som boliger for »Huusmænd som holde Heste«, men har ikke været tiltænkt Frederiksborgstutteriet, da vangemændene havde deres stadig eksisterende tjenesteboliger i vangene langs Søvejen, som omtalt i FAHS 1-2 2022, side 19-20. Husene har snarere været tiltænkt de husmænd fra omegnens landsbyer, der tjente lidt ekstra penge ved at transportere brænde ned til søen, og måske også dem, der skulle trække prammene, hvilket foregik på den måde, at pramføreren stod i stævnen med sin stage og holdt prammen væk fra bredden, medens den ved et langt tov blev trukket af to heste. I det omfattende kildemateriale om kanalen, der er bevaret i Rigsarkivet, har jeg desværre ikke fundet sagsmateriale til kortet.

Som det fornemmes af de her gengivne tre kortudsnit, måtte man ved anlægget af Humlebæk Havn forlægge den ældgamle landevej fra Helsingør til København, idet den måtte føres uden om det til havnen udlagte område, hvilket er det areal, der i dag optages af kirkegården og kunstmuseet Louisiana. Husene i Humlebæk ejedes oprindeligt af Krogerup, og beboerne sad der som fæstere, hvilket fremgår af en fæsteprotokol for 1764. Senere blev fæsteforholdene i husene afløst af almindelige lejemaal, og for enkelte huse var der tidligere udstedt arvefæsteskøde. I 1947 blev der mulighed for at købe husene på almindelige markedsvilkår.

Herlufsholm og lensmanden på Krogen

af Lone Hvass

I TV2's dokumentar, pressen og div. medier har man kunnet følge den uheldige udvikling på Herlufsholm kostskole. Ifølge Politiken er grundtanken i den meget generøse danske friskolemodel, hvori staten betaler knap tre fjerdedele af en gennemsnitlig skoleudgift til de private skoler, en model, der forudsætter, at de private skoler leverer varen: en ordentlig uddannelse, der lever op til lovens krav og holder myndighederne korrekt informeret. Hammeren falder, hvis det ikke er tilfældet. I et udkast til afgørelsen, blev skolen udsat for sønderlemmede kritik fra Styrelsen for undervisning og kvalitet. Styrelsen fandt, at der var anledning til alvorlig bekymring for elevtrivsel på skolen, og at skolen hverken da eller tidligere havde sikret, at eleverne som minimum skulle overholde almene normer for god orden og godt samvær. Styrelsen lagde derfor op til, at skolen skulle tilbagebetale støtten; et betydeligt millionbeløb.

Vores historie handler om det barnløse ægtepar, Herluf Trolle og Birgitte Gøyes engagement i børn og unges opdragelse og minder fra deres virke i Helsingør, Frederiksborg, den middelalderlige gård i Græse og Herlufsholms kostskole ved Næstved.

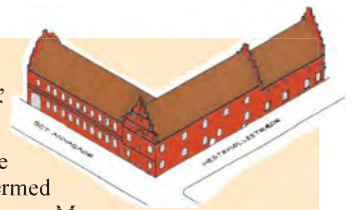
Skolen i Helsingør

Efter reformationen var det 1537/39 i kirkeordinansen blevet bestemt, at der skulle være en latinskole i hver køb-

stad i Danmark og Norge. Der skulle kun være én skole, og alle de andre pogeskoler (smådrengeskoler) skulle nedlægges. I Helsingør lå byens skole i Frands Skriversstræde (Sophie Brahesgade), sandsynligvis i sammenhæng med sognekirken Sct. Olai. Det økonomiske grundlag for skolen blev styrket, takket være, da det barnløse ægtepar Herluf Trolle og Birgitte Gøye i 1555 skænkede et legat af deres arvegods til skolen på 2.000 rhinske gylden i guld med en årlige rente til evig tid. (i 1578 fik forstanderen for Helsingør Almindelige Hospital i det tidligere Karmeliterkloster 400 daler i løn). Det store legat blev stiftet for at »ungdommen lettere kan oplæres i sand fromhed og gode sæder, og eleverne hver mor-

I 1550 havde Herluf Trolle, rigsråd og lensmand på Krogen Slot, købt karmeliternes lille hospital (Karmeliterhuset), som Herluf Trolle forlængede med en stor tilbygning ud mod St. Annagade med en stor sal i anden etage; en europæiske bygningstype med forbillede i nederlandsk bygningskunst. Ægteparret fik dermed

en standsmæssig gård i Helsingør ligesom deres gård i København. Men parret tog aldrig gården rigtig i brug, idet Herluf Trolle mistede sit embede som lensmand 4 år senere. I 1556 flyttede parret fra byen, og borgmester Frants Lauritsen Skriver købte »Herlufs Gaard« og grund med to haver og skænkede derefter bygningen med haver til byen. Skolen flyttede fra Sophie Brahesgade til underetagen af Karmeliterhuset/Herlufs Gaard og til klosterets vestlige fløj. Først i slutningen af 1500-årene kaldes byskolen for latinskole. Herluf Trolle og Birgitte Gøyes legat sikrede børnene, foruden undervisning, også kost og klæder. Som det havde været skik og brug i katolsk tid, deltog disciplene i kirketjenesten med sang i kirkens kor, hvor de samledes morgen og aften til en lille gudstjeneste med sang og bibellæsning og bøn for kirken og riget. Meget lig en katolsk sjælemesse. Det var en fattigskole, hvor elever også fik bolig på skolen.

gen og aften skal mødes i dette tempel (Sct. Olai Kirke) synge fromme salmer, recitere hellige lektier og bede for kirkens velfærd«. Legatet blev overgivet til den Helsingørske øvrighed i 1556, hvilket helt var efter kirkeordinansens ord: skole, lærdom og sang i kirken under et.

I 1559 fik Herluf Trolle et nyt lensmandsembede på Roskildegaard og blev samtidig stiftlensmand over Sjælland. Samme år blev han admiral for den danske flåde, og i 1560 mageskiftede han sine og Birgitte Gøjes

Det herunder viste maleri af Frederiksborg fra begyndelsen af 1600-årene (måske af Jan van Wijk), der siden svenskekrigene har hængt på Gripsholm i Sverige, viser slottet, som det har set ud efter to ombygninger på Frederik den Andens tid. Trolle har sandsynligvis opført en hovedbygning på Hillerødsholm (navnet cændret af Frederik den Anden), men vi kender ikke nærmere til dette tidlige bygningsværk.

besiddelser med kongen, herunder Hillerødsholm, og fik i stedet det gamle Benediktinerkloster Skovkloster, hvor han sammen med Birgitte Gøje stiftede adelens fri skole. Som stiftlensmand

havde han overopsynet med de sjællandske skoler og kirker, nærliggende for det barnløse ægteparrets store interesse for den opvoksende ungdoms uddannelse.

Herluf Trolle og Birgitte Gøje forlader Helsingør

I mageskiftet fra 1560 mellem Frederik 2. og Herluf Trolle, hørte Herluf Trolles gård Hillerødsholm, som var en middelalderlig herregård anlagt på tre holme i det sumpede område, som i dag er Frederiksborgs Slotssø. Den fungerede som avlsgård for ægtepar-

Birgitte Gøje satte et enestående minde over Herluf Trolle med den farverige mindetavle i Sankt Olai kirke. Tavlen fastslog den forpligtelse, der fulgte med gaven til byens skole. At skolens elever morgen og aften skulle holde en andagt med sang og bøn, helt som på Herlufsholm. Tavlen stammer fra Cornelis Floris værksted i Antwerpen og er udført i marmor og alabast, smykket med hermer og parrets våbenskjolde i samme farverige renaissance stil som de to små husaltre ved højalterets fod (gængivet side 12). Fotografi: Torben Bill-Jessen.

rets ligeledes middelalderlige Græsgaard ved Frederikssund. Begge godser var en del af Birgitte Gøjes store arv efter hendes far, Mogens Gøje. Efter ægteparrets store ombygninger af herregården Hillerødsholm opstod et for tiden moderne byggeri. Efter mageskiftet beholdt Trolle sin gamle ejendom i forlening indtil 1562 og førte tilsyn med kongens byggearbejder, der resulterede i det nye Frederiksborg slot, centralt placeret i hans nordsjællandske jagtrevir. De to runde hjørnetårne på den forreste holm vidner om Trolles tid som tilsynshavende.

Et varigt minde for Herluf Trolle

I den nordiske syvårskrig mod Svenskerne, som begyndte i 1563 og omfattede en række voldsomme søslag, blev Trolle såret den 4. juni 1565,

Husaltertavle fra omkring 1660, der har tilhørt adelsparret Herluf Trolle og Birgitte Gøye, som her ses knælende i bøn, malet på skabsfløjene sammen med deres navne, våben og valgsprog. Midtfeltets tavle har naturligt nok samme udformning som de to små husaltre fra Olai Kirke, som er gengivet herunder. Nationalmuseet.

og han døde kort tid efter i ægteparrets gård på Amagertorv i København. Birgitte Gøje lod derefter et enestående minde for hans og hendes ægtefælles eftermæle opsætte i Sankt Olai kirke i Helsingør: en pragtfuld mindetavle anbragt lige overfor prædikestolen. Den middelalderlige kirke var årene forinden blevet færdigudbygget, og tavlen, der er gengivet side 11, var det første »pynt«, som kom til at pryde kirkerummet. Den er udført i marmor og alabast og smykket med hermer og våbenskjolde. Tavlen stammer fra Cornelis Floris værksted i Antwerpen og er holdt i samme moderne renæssancestil som to små husaltre (gengivet t.h.), der sad i højalterets fod, dvs. i predellen af det alter, som nu var hentet fra Esrum kloster. I dag hænger de i koret på hver side af højalteret. Den latinske tekst på mindetavlen fortæller om det

tember 1573. Ved denne fundats, blev skolen på karmeliterklosteret yderligere udbygget, idet der på det nuværende »koneloft« i vestfløjen blev indrettet 14 båse med plads til 28 disciple. Dvs.

Gravmælet for Herluf Trolle og Birgitte Gøye i Herlufsholm Kirke er lavet af Cornelis Floris fra Antwerpen, der også stod for Christian den Tredies gravmæle i Roskilde Domkirke.

ingen sovesal, men sengeplads to og to. Om skolemesteren/styrelsen hed det videre i fundatsen: »Skolemesteren i Helsingør skal være forpligtet til at være i tjenesten i bykirken til alle højtider, søndage og andre helligdage morgen, middag og aftensang, så at både sang og gode sæder hos personerne holdes skikkelige og ordentlige og desuden har indsigt både med indbyggere og den menige fremmede mand. Desuden skal han være til stede onsdag og fredag, når ugeprædiken holdes og altid sørge for at skolepersonerne og børnene går skikkelig ind ad kirken og ud igen i deres orden uden støj og susen og sådan bulder som ofte sker. Dette må på ingen måde forsømmes, bortset fra sygdom eller på andre måder forhindret; ligeledes skal det være skolemester og hører alvorlig befalet, at de flittig altid har god agt og varetægt på korsangen som holdes i byens kirke alle søgnedage, morgen og aften efter Herluf Trolle og frue Birgitte Gøye fundats som indeholder, at ingen forsømmelse sker her imod sam-

Herlufsholms Kirke set fra Susaaen. Farvelagt tegning fra omkring 1800, oprindelig tilskrevet Jens Juel. Udateret og usigneret. Statens Museum for Kunst.

me fundats, til stor skade til skolen, på samme måde befales skolemesteren, at have god tilsyn med de seks personer, som nyder den pension af salig Herluf Trolles fundats for at synge Te Deum Laudamus på dansk i sygestuen før eller efter prædiken, at fundatsen må den måde holdes ved magt og efterkommes.« Der har også den gang ind imellem været problemer med disciplinens opførsel.

Skovkloster i Næstved bliver til Herlufsholm

En gruppe benediktinermunke havde i 1100-tallet slået sig ned i Næstved, hvor de opførte et kloster, der senere fik navnet Skovkloster. Ved Reformationen overtog kongen størstedelen af den katolske kirkes jord herunder Skovkloster. De fleste munke ved klosteret fik

tilladelse til at blive i en overgangsperiode, hvilket ikke var usædvanligt. De sidste munke forlod Skovkloster i 1559 og drog til Antvorskov. Derefter fik Frederik 2. muligheden for at tilbyde det tidligere kloster til Herluf Trolle i 1560, som del af mageskiftet, hvor kongen til gengæld overtog Hillerødsholm. Efter Herluf Trolles overtagelse af klosteret, fik ejendommen navnet Herlufsholm.

Den 23. maj 1565 stiftede Herluf Trolle og Birgitte Gøje skolen i bygningerne; en skole for adelige og ærlige mænds børn. Således skulle skolen henvende sig til både børn af adelen, men også til de børn, der havde lyst og evner til lærdom og dannelse. Herluf Trolle nåede dog aldrig at se sin drøm realiseret. I sommeren 1565 døde han, som tidligere nævnt, i sin gård på Amagervej i København.

I sin mands fravær blev Birgitte Gøje skolens første forstander. For at sikre skolen mod arvekrav fra hendes slægtninge blev en stiftelse oprettet, og gods og jorder afstået til denne. Birgitte Gøjes enkestand blev præget af vanskeligheder med at finde en permanent bolig. Hendes gård i København var ikke egnet til fast bolig, og Herlufsholm havde hun jo skænket bort. Enkedronning Dorothea kom hende til undsætning og forlenede hende med Aakær ved Horsens. Men da enkedronningen døde i 1571, mistede Birgitte Gøje også denne forlening. Flere slægtninge forsøgte da at hjælpe, og tilbød hende Sortebrødrekloster i Næstved. Efter en omfattende istandsættelse af bygningen flyttede hun dertil i 1572 og døde her i 1574. Når hun valgte det forfaldne kloster i Næstved som domicil, skyldtes det givetvis hendes fortsatte

engagement i det nærliggende Herlufsholm. To søskende arvede efter hård kamp, hvad hun ikke havde givet bort.

Herlufsholms fundats af 23. maj 1565

I fundatsen kan man bl. a. læse, at Herluf Trolle og Birgitte Gøye har oprettet en skole for *»menige adelsmænd og andre ærlige mænds børn i Danmarks Rige til lærdom og gode sæder... hvortil vi har tillagt og givet nu med dette vores åbne brev vor sædegård Herlufsholm, som vi nu besidder, forhen kaldt Skovkloster, til gengæld for mit, Birgitte Gøyes rette arvegods, nemlig Hillerødsholms gård, gods og bygninger, nu kaldet Frederiksborg, som vi har fået af Hans Majestæt kong Frederik 2. med alt Herlufsholms gods, deri medregnet mit, Herluf Trolles arvegods.*

Forstanderembedet, beder vi kærligt om at Danmarks Riges råd vil have den umage (når vi begge er døde) at være patron og værge for samme skole og sted, og beskikke en gudfrygtig og velbeskeden adelsmand til at være forstander for Herlufsholm skole, gård, gods og ejendom, så skolen holdes ærlig og godt ved magt, til særlig nytte og fordel for forstanderen for at holde kirken, gården og godset i god orden og ved lige, forsvare bønderne for retten....«

Man må med gru tænke, hvordan det gavmilde ægtepar ville have reageret, hvis de havde hørt om, hvordan den gamle skoles elever blev misrøgtet. Tankevækkende at fundatsen i Helsingør latinskole resulterede i 14 enkelte kamre med plads til to elever i hver allerede i 1573, mens man på Herlufsholm har sovesal helt op til vores tid. Hvilket altså også har givet sine problemer.

Nordsjælland Rundt

Maarumvand og mælk

I Frederiksborg Amts Avis kunne man i 1936, et af de for landbruget økonomiske kriseår, læse følgende lille artikel, der relaterede til den i maj 1937 genindførte smørordning, hvor smør til hjemmemarkedet blev belagt med en afgift på 35 kr. pr. kg. Ordningen resulterede i en mælkeafgift, der blev opkrævet af al sødmælk, som blev indvejet direkte fra mælkeproducenterne.

»Under folketingets debat om smørordningen trak venstres ordfører, Kyed, under munterhed fra forsamlingen en flaske Maarumvand op af lommen og udtalte: »Se nu på denne flaske Maarumvand, der jo ikke tilhører et privatkapitalistisk foretagende, idet kilden tilhører Staten, der blot har ladet vandet renses og tappe på flaske. En sådan flaske på en kvart liter koster 16 øre, mens en halv liter pasteuriseret mælk koster 18 øre. En halv liter Maarumvand vil altså koste 32 øre eller 14 øre mere end samme kvantum mælk. Og når man endvidere tager i betragtning, at mælk er en let fordærlig vare, som i byerne skal udbringes et par gange om dagen til forbrugerne, medens Maarumvandet godt kan holde sig i længere tid, vil man bemærke, at der er adskilligt at tage hensyn til.«

PL. T.
Side 7

Nu kan det bestilles overalt

Det vidunderlige Bløde Mineralvand fra Maarum
Læs hvad den københavnske Presse skrev,
da det blev fundet.

Stærkt mineralholdigt Vand fundet i Jorden ved Maarum Skovridergaard.

Ved Bøinger 1125 Meters Dybde er der fundet Vand, der efter sin Rejse eller efter de naturlige Mineralindhold.

Et Selskab, der vil få Koncession af Landbrugsministeren under Øverste til Vilhelms af Vadel.

Ved Bøinger 1125 Meters Dybde er der fundet Vand, der efter sin Rejse eller efter de naturlige Mineralindhold.

En Vidunderkilde i Maarum Skov.

Prøver viser, at Vadel er beredt med de bedste sølvindholdige Mineralvande.

Staten må være sig en Mindelig Indtægt.

Ved Bøinger 1125 Meters Dybde er der fundet Vand, der efter sin Rejse eller efter de naturlige Mineralindhold.

MAARUM-MINERAL-VANDET

Ved Bøinger 1125 Meters Dybde er der fundet Vand, der efter sin Rejse eller efter de naturlige Mineralindhold.

NATURLIGT ALKALISK MINERALVAND

16 Øre

OVERALT I DANMARK

ESTABLISSEMENTET FOR DANMARKS CHLORIDESØLSKABET
TELF. CENTR. 13-249

Husmænd kunne være almuens lykkeligste!

Efter udskiftningen af landsbyerne i Nordsjælland i perioden 1784-90, blev adskillige af de større overdrev, samt flere nedlagte gårdes lodder overladt til husmændene. Ofte betød det ganske mange småhuse i et mindre område, eksempelvis på Karlebos overdrevsjorder, hvor man i 1831 kunne tælle ikke mindre 79 huse, og herudover en del på de tilstødende overdrevsjorder til Grønholt. Også på overdrevsjorderne i Græsted og i Kirkelte blev der oprettet ganske mange husmandslodder. Størrelsen på husmandslodderne på overdrevsjorderne var oftest 3 tønder land middeljord, som bestemt ikke var det optimale for husmanden, da det var for lidt til hestene og den øvrige besætning. Her kunne det være nødvendigt for husmanden at samarbejde med naboerne, hvilket ifølge landvæsenskommissær og skovrider Sarauws beskrivelse af amtet i 1831 kun sjældent skete. Således havde »Landhusholdningsselskabet i de senere Aar opmuntret og understøttet adskillige Overdrevs Beboere til, med deres Køer at pløje og drive Jorden.« Køerne var dog ikke just de bedste trækdyr i hestens fravær, da jorderne »skjødnt lette nok til, at et Par taalelig gode Køer kunne trække en passende Plov, ere almindeligen langt fra

Øverst ses et husmandssted ved Asminderød, malet af Anders Lunde omkring 1860. Udateret maleri i privateje.

Johan Thomas Lundbye har i 1842 malet en pige (måske husmandens kone?) med en ko, gengivet herunder. Statens Museum for Kunst.

ikke nok rensede for Steen, til uden stærke og slidvante Trækkedyr at kunne drives«, da køerne hos de fleste overdrevsbeboere mestendels var små og »sultefødes gennem Vinteren« og havde ved tiden for forårsplojningen netop kælvet eller skulle til det. Der var således mange grunde til, at husmændene mod at arbejde for bønderne kunne sikre sig hjælp fra disse.

Men ikke alle husmænd var dårligt stillede.

Det kunne førnævnte Sarauw konstatere:

»Husmanden, som, efter Bestemmelsen ved Udskiftningen af Frederiksborg og Kronborg Amter, er bosat paa Bondens Hovedlod, hører i de Egne, hvor Jorden er god, til Almuens lykkeligste Classe, dersom Arbejdsdygtighed og Arbejdslyst ei mangler ham. Han tjener Bonden som Sommerkarl og Tærsker den største Deel af Aaret, erhverver sig derved Føde, Klæder, Penge, Ildebrændsel og sin lille gode Jordlods Drift, foruden alle de Kjørseler, han behøver, og ofte et Læs Hø desforuden. Derhos har han dog Tid nok til at kunne foretage Eet og Andet til sin Jordlods Forbedring og Tid nok til Huusets Vedligeholdelse. Vel generer en Huuslod paa Hovedloddens Bonden undertiden lidt, og har meget Ubehageligt, naar man faaer en ufredelig eller begfingret [tyvagtig] Krabat til Nabo; men dette er Tilfældigheder, og vistnok var Bestemmelsen, at bosætte en Huusmand med et lille Jordstykke paa hver Bondes Lod een af de meest heldige ved Udskiftningen af de Kongelige Amter.«

LBM

Skomager, bliv ved din læst

af Robert Rasmussen

»Skomager bliv ved din læst« - et gammelt udtryk for udelukkende at beskæftige sig med det, man har forstand på! Men selv en skomager kan have forstand på flere områder.

I 1797 blev Lars Pedersen og Mette Regine gift ved kongebrev. De boede i landsbyen Borsholm, nærmere betegnet i »Kistropens Huus« (Strædet nr. 7). Huset er sandsynligvis blevet nedrevet omkring 1825 til fordel for det nuværende hus.

Om Lars Pedersen, der var skomager, var der en historie, som blev genfortalt af bonden og ejeren af Borsholms Munkhøjgaard, Otto P. Mathiasen, født 1873:

I mine oldeforældres tid var der mange hjorte, som om sommeren gik og ødelagde den smule sæd, som var på marken, hvorfor bønderne måtte holde en fælles hjorterydder.

*Jens Juels prægtige male-
ri fra 1782 af udsigten fra
markerne ned mod Esrum
Sø viser hjorte, der har lej-
ret sig på skråningerne. Her
er markerne mejet, men
inden da har vildtet uvivl-
somt gjort skade på sæden.
Fuglsang Kunstmuseum.*

Det var Lars Pedersen, som havde påtaget sig det hverv, og han havde bygget sig en hytte på Munkehøj (den gravhøj som Ottos gaard var opkaldt efter), hvor han drev sin profession ved siden af, samtidig med at han havde to store hunde dér, som han sendte efter hjortene, når de gik i sæden.

Hjorte var nemlig ikke sådan at jage for mennesker, som ofte blev angrebet af dem, og navnlig i »brommetiden« lod hanhjortene sig ikke bortjage, og det kunne være slemt nok for hundene. Skomageren var dog kun på vagt i sommermånederne, hvor han blev aflønnet af bylauget.

Så senere på året blev han ved sin læst og ordnede fodtøj for folk.

I haven havde han to blometræer og noget grønkål, som en hjort havde fået smag for. Lars Pedersen spændte en snare ud, som hjorten i løbet af natten gik i; han dræbte den og slæbte den ind og fik den saltet. Det var et år efter at Regine var væk, og skomageren havde nu fået en sypige, til at være husbestyrer for ham, og hun hjalp ham med at tilberede hjorten. Det var nu ikke uden stor straf at dræbe en hjort: Enten dødsstraf eller tugthus på livstid!

Hjorten kom på bordet en søndag kort efter, med en dug over det kogte stykke! Så kom skovfogeden, der ønskede at skomageren skulle ordne noget fodtøj for ham.

De havde ikke kunne nå at få kødet bort, og da skovfogeden havde stået lidt, sagde han: »Jeg kan fandeme godt lugte, hvad du har der«, hvorpå han gik hen og tog dugen af kødet.

Skomageren blev morderlig bange og

tænkte, at nu er det forbi med mig. Imidlertid sagde han til skovfogeden: »Sæt dig hen til bordet og få lidt mad med«, og skovfogeden tog til takke med indbydelsen, hvorefter de drak en mængde snapse til.

Stemningen blev hurtigt god, og dermed var den hjorte-sag til ende.

Lars Pedersen var den første af en lang række skomagere i Borsholm med fornavnet Lars.

Den første efter ham var sønnen Lars født i 1797 og sådan gik det i flere generationer. En ny søn som blev kaldt Lars og blev skomager o.s.v.

Ofte var det skomagere, der nød stor tillid og kunne rådgive i svære økonomiske ofgsociale sager.

Den sidste forblev ugift og var mere interesseret i jord end sko og købte jord op og stykkede ud. Han flyttede i 1969 til Espergærde. Og forlod læst og Borsholm!

Søren Kierkegaard og Søborg Sø

af arkivar † Hans Ellekilde

Den 4. august 1835 havde Søren Kierkegaard den store fornøjelse at foretage en sejltur på Søborg Sø sammen med den lokale præst, H.C. Lyngbye:

»Denne forhen umaadelige Søe er nu godt ifærd med at forsvinde. Igjennem Udlobet af Søen arbeidede vi os med megen Møie; Vandet er nemlig meget lavt og saa fuldt af Mudder, at vi ligesom Hvalfisken ved Sildene drev en Mængde Mudder et godt Stykke foran. Men naar vi abstrahere herfra, var den os omgivende Natur meget interessant;

de favnelange, svære Siv og den frodige Vegetation af allehaande Søplanter lod os virkelig drømme os i et ganske andet Clima. Endelig kom vi da ud paa Søen selv. Ogsaa her er Vandet maaskee knap en halv Alen dybt og bevoxet med Alger, hvoraf Lyngbye samlede en Deel for Molluskernes Skyld. En uhyre Larven af Vildænder, Maager, Krager osv., og de svømmende Øer gjorde et ret behageligt Indtryk.«

Ni år senere beskrev Søren Kierkegaard i »Stadier paa Livets Vej« selv samme

oplevelse på en så forunderlig vis, at vi ligesom hans skildring af Ottevejskrogen i Gribskov i eftermiddagsstilheden står over for en af de mest fuldendte naturbeskrivelser i den danske litteratur. Denne beskrivelse har tillige den værdi, at den efter Søborg Sø's fuldstændige udtørring har bevaret mindet om søen, så man kan sanse den, som den var den augustdag i 1835, da Kierkegaard og Lyngbye stagede sig ind igennem sivene ud på selve Søborg Sø: »Søen er ikke god at komme nær, thi i en temmelig viid Udstrækning er den rundt omgiven med Hængemose. Her er det, Grænsestridigheden Dag og Nat føres mellem Søen og det faste Land. Der er noget veemodigt i denne Striden, hvilket dog ikke betegnes ved Ødelæggelsernes Spor, thi hvad Jorden efterhaanden vinder fra Søen, forvandles til en smilende og saare frugtbar Eng. Den stakkels Indsø derimod, der saaledes svinder hen! Ingen har medlidenhed med den, Ingen føler med den, thi hverken Præsten, hvis Jorder paa den ene Side grændse til, ei heller de tilgrændsende Bønder paa den anden

Udsnit af Generalkvartermesterstabens kort fra 1824 visende Søborg Sø med Klaringen (det lyse område i midten), hvor Søen Kierkegaard og hans ven har kunnet stage sig frem i båden. Kort- og Matrikelstyrelsens arkiv. Fotografiet nederst viser Søborg Sø set fra højdedraget i Dragstrup. Fotograf: Lars Bjørn Madsen, oktober 2015.

Side have Noget mod at vinde et Stykke Eng efter det andet. Den stakkels Indsøe, baade paa den ene og den anden Side er den priisgiven.

Hvad der giver Søen et endnu mere indesluttet Præg er, at Hængemosen bevoxes med det rigeste Rørskær; der findes i Danmark vel ikke Magen, Saaledes sagde idetmindste min Ven Naturforskeren. Kun eet Sted er der aabnet en smal Canal; her ligger en fladbundet Baad, paa hvilken vi tvende, han paa Videnskabens, jeg paa Venskabets og Nysgjerrighedens Vegne stagede os ud. Med Møie fik vi Baaden afsted, thi Renden holder vel neppe en Fod Vand. Rørvæxten derimod er tæt og fyldig som en Skov, voxen vel sine fire Alen; og skjult af den er man som evig tabt for Verden, glemmt i den Stilhed, der kun afbrydes af vor Anstrængelse med Baaden, eller naar en Rørdromme, denne hjemlige Røst i Eensomheden, tre Gange gjendtager sit Skrig, indtil den atter gjentager det. Forunderlige Fugl,

hvorfor sukker og klager Du saa. Du ønsker jo dog kun at blive i Eensomheden.

Endelig naaede vi udenfor Rørene, og Søen laae for os speilklar, tindrende i Eftermiddagens Belysning. Alt saa stille, Taushed hvilede over Søen. Var jeg, medens vi stagede os frem gennem Rørskæret, tilmode som sattes jeg hen i Indiens yppige Frugtbarhed, saa var det mig nu, som laae jeg ude paa det stille Ocean. Jeg blev næsten angst: at være saa uendelig fjern fra Mennesker, at ligge i en Nøddekal paa et Verdenshav. Nu lod en forvirret Larm, et blandet Skrig af allehaande Fugle, og da gjorde Stilheden sig atter gjeldende næsten til Ængstelse, naar Lyden pludseligen afbrødes og Øret forgjæves greb efter en Understøttelse i det Uendelige.«

101 år senere befandt den lokale maler Arnold Olsen sig ved Væltningen i Søborg Sø for at lave det her viste maleri med landsbyens store kirke i baggrunden. Privateje.

Helsingør Almindelige Hospital

Foredrag ved Torben Bill-Jessen og Lone Hvass

lørdag den 19. november kl. 14.00 i Kedelhuset, Fredensvej 12 b, Hillerød

Pris 50 kr incl. kaffe og kage. Gratis for medlemmer

Karmeliterordenen byggede og grundlagde »Vor Frue Kloster«, med kirke og 8 hektar velplejet havejord. Et fornemt byggeri med en pragtfuld kirke og en kapitelsal, antagelig opført af en af middelalderens store billedhuggere og arkitekter, Adam van Düren. Det er forståeligt nok den historie - munkenes byggeri og deres virke - som i dag løber af med sejren. Men mens karmeliterordenen, byens yngste tiggermunkeorden, kun fik en kortere levetid i byen på bare hundrede år, fik det efterfølgende Almindelige Hospital eller Helliggejsthus ikke mindre end firehundrede års levetid og virke for byens fattigdomsforsorg og latinskole. De ældste af Hospitalets velbevarede regnskaber fra 1575-1654, som findes i Rigsarkivet, er transskriberet, og de fortæller et væld af dagligdagens historier. Hospitalets rammer var enestående; et af nordens bedst bevarede klosteranlæg, indenfor hvilket, der udspandt sig en stor del af Helsingørs socialhistorie blandt byens fattige og syge borgere.

Afsender: Frederiksberg Amts Historiske Samfund ved Henrik Bachmann, Gartnervænget 7, 3400 Hillerød

Udflugten lørdag i pinsen til Søborg slotsruin

Fotografi: Kirsten Sommer

Foreningen var på en herlig udflugt de sidste dage i maj. Arkæolog Kjartan Langsted fra Museum Nordsjælland og medlem af FAHS-bestyrelse, førte os rundt i Søborg. Vi begyndte ved den meget spændende kirke, en af landets ældste teglstenskirker. Derfra vandrede vi ad

Søborg Bygade ud til de imponerende fæstningsvolde bygget af jord og træ. Byen Søborg var engang en købstad, men mistede sine købstadsrettigheder i 1500-tallet samtidig med at slottet blev forladt. Vi hørte om kong Valdemar der i 1160 belejrede Søborg, som ifølge Saxo var bygget og ejet af ærkebiskop Eskil. Søborg er ændret en del gennem middelalderen bl.a. af Valdemar Atterdag. Anlægget står i dag med ringmur, og tårne samt beboelseshus, og et palatium med kapel. Kjartan gennemgik den spændende bygningshistorie. Slottet/borgen er en af de mest udgravede ruiner vi har, bl.a. af Frederik 7. Efter som slottet blev anset som særdeles sikkert, blev det benyttet som fængsel for de farligste fjender af kongemagten. Meget anskueligt fortalte Kjartan med sværdet i hånden om de mange fund, som er gjort i den udtørrede sø. Hvor netop de mange sværd, håndskydevåben, kanonkugler af sten, og mønter er fundet. På vejen tilbage over holmen hørte vi om »Bodils Kirkegaard«, med de mange grave med flere fornemme murede kister, dernæst om borgens teglovne. Vi sluttede ved kirken, hvor Kjartan havde en opgave til de 20-30 deltagere, nemlig at finde teglstenen med runer. (på kirkens sydside). Det var en dejlig eftermiddag med mange interesserede spørgelystne deltagere, Kjartans store viden og gode formidling, og ikke mindst et smukt vejr og de mange nat-tergale omkring borgen. Vi glæder os til næste år, hvor der atter skal være vand i den tørslagne Søborg Sø, som tidligere var Nordsjællands fjerdestørste sø.